

РЕОРГАНИЗАЦИЈА И ПОПУНА БРИГАДЕ

Деветнаестог октобра, после дводневног марша комуникацијом Мајданпек - Кучево - Раброво, 18. бригада је стигла у пожаревачки крај на одмор.

И у овом крају, као и другим деловима Србије, биле су развијене устаничке, слободарске и борбене традиције које су, нема сумње, нарочито дошле до изражаја у овом народноослободилачком рату. Занимљиво је да су Пожаревачки и Топлички партизански одред формирани истог дана, 3. августа 1941. године. У ствари, тада је формирана Звишка партизанска чета, која је касније са другим четама спојена у један, Пожаревачки одред. Формирана је у подножју Хомоља, на црновршким салашима, између села Снеготина и Ракове Баре. Истог дана је формирана и Млавска партизанска чета у селу Кнежица код Петровца, а средином августа Мајданпечка чета која је у почетку носила назив Ујевачки одред.

Из више разлога је неопходно нешто више рећи о борбама Пожаревачког партизанског одреда. Прва партизанска пушка у овом крају је пукла 7. августа 1941. када су три партизана напала жандарме на путу између села Божевца и Макца. А потом су уследиле веће акције одреда. Кучево је први пут ослобођено 23. августа 1941. Два дана касније партизани су ослободили и Нересницу. Пламен оружаног устанка се на-

гло ширио. Сто партизана је 28. августа 1941. ослободило Голубац на Дунаву, а Велико Градиште је нападнуто и ослобођено 19. септембра. Непријатељ је напустио Петровац на Млави 29. септембра 1941. још пре почетка напада партизанских снага. Створена је велика слободна партизанска територија од Пожареваца до Хомољских планина. Одред се непрестано повећавао, тако да је крајем септембра 1941. бројао око 800 бораца, сврстаних у девет партизанских чета, а затим и у још две чете (Моравску и Ресавску) које су изашле из састава 2. шумадијског партизанског одреда и прешле у овај одред.

Међутим, као и у западној Србији, а за разлику од ситуације у Топлици и јужној Србији, и овде је средином октобра 1941. стигла велика непријатељска офанзива. Најавиле су је немачке »штуке« убијањем народа на пијаци у Раброву. Стравичан је био тај приказ фашистичке одмазде: стотину људи мртвих и око 200 рањених. У Пожаревац је дошао пук немачке војске, у Бору је такође појачана немачка јединица. Добиле су појачање и недићевске и љотићевске јединице, а четници, који су у почетку сарађивали са партизанима, такође организују нападе на одред.

Офанзива је почела 20. октобра. Из Бора је кренула у напад немачка јединица ка Мајданпечкој чети, а из Пожареваца непријатељске јединице ка Петровцу и Кучеву.

Штаб партизанског одреда и Окружни комитет КШ за пожаревачки округ одлучили су да одред брани слободну територију. Развила се жестока борба. Једанаест храбрих чета се супротставило много надмоћнијем непријатељу, али су морале узмицати према Кучеву, срцу слободне територије. Слична је била ситуација као у Топлици 1942. године. Окружни комитет КПЈ и штаб одреда су позвали летком народ на одбрану: »Не дајмо непријатељу да наша села пљачка«. Штаб одреда је покушавао противнападима чета да заустави офанзиву, па је тако нападнут непријатељ у Петровцу и варошица ослобођена. Међутим, непријатељ је убацио нове снаге, а као појачање дошли су и четнички одреди из суседних крајева. Непријатељ је 16. новембра 1941. заузео Кучево. Одред се у току једномесечних борби смањио на око 200 бораца. Штаб одреда је у насталој тешкој ситуацији одлучио да се одред подели на групе како би опстао. У Гложанима бива једна група опкољена и тада гине Вељко Дугошевић, командант одреда, легендарни партизански вођа у пожаревачком крају. После формирања новог штаба одреда поново се издаје летак народу у ко-

Јем се наглашава да је ситуација тешка, али да »народноослободилачки покрет и даље постоји и бориће се са још већим самопоуздањем за национално ослобођење и да брани интересе народа«.

Непријатељ је заузео слободну територију. Настао је период страшног терора над народом овог краја.

Марта 1942. године одред је имао само 30 бораца сврстаних у две чете: Млавској и Стишкој. Међутим, током лета почиње да се обнавља и да расте тако да је крајем 1942. имао око 100 бораца у три чете: Стишкој, Моравској и Печкој. Одред изводи ситније акције и, што је најважније, није био уништен. Међутим, половином 1943. непријатељ је организовао офанзиву против одреда, када је у пожаревачком крају било похапшено око 1.000 људи. Тада је одред изгубио две трећине људства, али је и даље изводио мање акције. Опет ће нарасти на око 50 бораца. У овом крају се појављује све већи број четничких одреда који све чешће нападају малобројни партизански одред. Марта 1944. остала је само једна партизанска група која је морала да се пребаци преко Велике Мораве и прикључи Космајском партизанском одреду. Од половине 1944. године ситуација се мења и после саветовања Окружног комитета КПЈ у селу Брежану крајем августа је обновљен Пожаревачки партизански одред, који ће за месец дана нарасти на око 300 бораца. У исто време на терену је почело и оснивање народноослободилачких одбора, органа нове народне власти.

У извештају Политодела 25. дивизије од 15. октобра 1944. Централном комитету КПЈ констатовано је да су овде »за три године четници били једина власт« и да је »народ под њиховом пропагандом пасивизиран«, али да се »доласком наших јединица та пасивност разбија«.

Тако се развијао народноослободилачки покрет у овом крају у којем је 18. српска бригада НОВЈ застала да се одмори, реорганизује и да ту прими у свој састав ново, мобилисано људство, тако да ће од топличке постати, може се рећи, топличко-пожаревачка бригада. Наравно, у свом саставу је имала сада и Неготинце, Зајечарце и борце из других крајева Србије.

Осамнаеста бригада се разместила у рамском срезу, и то: штаб бригаде са приштапским деловима у селу Макцу, а потом у Великом Градишту; 1. батаљон у Макцу; 2. батаљон у селу Раброву; 3. батаљон у селу Чешљевој Бари; 4. батаљон у Великом Градишту, а затим у селу Браничеву.

Одмах после доласка бригаде на размештајну просторију отпочела је мобилизација људства са подручја пожаревачког краја. У исто време штабови и команде су се припремали за реорганизацију бригаде, пријем и распоред нових бораца. Задатак је био веома важан. Један од најважнијих било је, свакако, обезбеђење кадрова за нову, многобројнију, реорганизовану бригаду. Дивизијски комитет КШ је 17. октобра анализирао кадровску ситуацију у јединицама дивизије и тражио од партијских организација да питању кадрова у овом тренутку посвете максималну пажњу. Управо се завршавао једномесечни партијско-политички курс при штабу дивизије на коме су учесници били углавном партијско-политички руководиоци чета. Али, требало је одмах организовати и краће једнонедељне курсеве за нове политичке и партијске кадрове.

Још 8. октобра 1944. је Главни штаб НОВ и ПО Србије упутио дивизијама нову, привремену формацију НОВ и ПО Србије. Према тој формацији је извршена реорганизација јединица - бригада је и даље задржала четворну формацију, тј. задржала је у свом саставу четири батаљона.

Нова формација батаљона изгледала је овако: штаб батаљона, три стрељачке чете, минобацачка чета, противколска чета, бојна комора, трупна комора - дакле, седам чета. Осим команде, свака чета је имала три стрељачка вода и радни вод.

При штабу бригаде су постојале ове јединице: противколска чета, минобацачка чета, вод за везу, санитет (болница), извијачки вод, интендантура са разним водовима и радионицама.

Већ 20. октобра почели су да пристижу нови борци у јединице бригаде, углавном са подручја тадашњег рамског, млавског, звишког и зајечарског среза. Имали су од 18 до 35 година, али их је било и до 40 година.

Ево како је та попуна, према нашим истраживањима, изгледала према подручјима садашњих општина:

- општина Велико Градиште - 533 бораца, и то: Велико Градиште - 150, Макце - 171, Чешљева Бара - 114, Средњево - 74, Камијево - 44, Десина - 23, Царевац - 21, Мајиловац - 6, Кусиће - 6, Пожежено - 4, Кисилјево - 3; Острвица, Тополовник, Бураково, Кумани, Сираково, Бискупље, Бресник, Поповац, Печаница, Гаревево и Затоње - по један или два борца;

- општина Голубац - 274 борца, и то: Голубац - 49, Браничево - 87, Клење - 44, Душманићи - 15, Миљевићи - 10, Житковица - 15, Кривача - 17, Доња Крушевица - 8, Снеготин

- 7, Мрчковац - 7, Кудреш - 5, Двориште - 4, Шувајићи - 4, Барич, Бикиње, Брњица, Винца, Војилово, Сладинац, Радошевац и Малешево - по један до два бораца;

- општина Петровад - 908, и то: Петровац - 69, Табановац - 35, Бусур - 87, Крвије - 21, Кладурово - 22, Везичево - 22, Црљенац - 43, Трновче - 37, Кнежица - 30, Буровац - 14, Шетоње - 96, Велико Лаоле - 94, Каменово - 88, Велики Поповац - 95, Лопушник - 20, Новдин - 55, Бистрица - 31, Витовница - 22; Орешковица, Рашанац, Лесковац, Добрње, Бошњак, Раковац, Стамница, Панково, Ждрело и Копривица - по један од пет бораца;

- општина Кучево - 1.153 бораца и то: Кучево - 53, Волуја - 94, Нересница - 107, Каона - 31, Мустапић - 66, Равниште - 14, Церемошња - 14, Вуковићи - 65, Раденка - 87, Дубока - 58, Раброво - 151, Мишљеновац - 40, Зеленик - 57, Србац - 8, Шевице - 59, Ракова Бара - 50, Кучајна - 15, Буковска - 14, Церовица - 14, Велика Бресница - 39, Мала Бресница - 27, Турија - 34, Бродица - 14, Сена - 8, Азешница - 2; Поповац и Обудовац - по један борац;

- општина Мало Црниће - 13 бораца, и то: Божевац - 6, Кобиље и Кула - по 2; Врбница, Смољинац и Калиште - по један борац;

- општина Зајечар - 328 бораца, и то: Зајечар - 34, Велики Извор - 118, Николичево - 60, Рготина - 24, Гамзиград - 9, Лубнице - 4, Шљивар - 2, Салаш, Леновац и Вратна - по један борац.

Укупно је из пожаревачког краја дошло око 3.000 бораца, рачунајући и мањи број бораца из оближњих крајева. Наравно, требало би имати у виду да у неким случајевима наведени подаци нису потпуно тачни јер тада су ступили у бригаду и неки борци (као, на пример, избеглице) који су у овом крају боравили, а месне организације Савеза бораца и мештани их се више не сећају.

Тако се укупно бројно стање бригада попело на око 4.200 бораца. То потврђује и извештај који је 10. децембра 1944. упутио ЦК КПЈ помоћник политичког комесара 18. српске бригаде Витомир Лазаревић Рутош. У њему се, поред осталог, каже:

»У раздобљу од 3. X до XI 1944. године 18. српска НО бригада налазила се на простору среза рамског. За ово време бригада је била у месту и вршила мобилизаци-

ју, с тим да је попуњена на 4.200 бораца и формирани су батаљони по најновијој формацији Главног штаба. Сваки батаљон располаже са три пешадијске, бацачком, противколском четом, бојном и трупном комором. Наша бригада је већим делом састављена од људства из рамског, голубачког, звишког и петровачког среза. У овим срезовима мобилизација је наишла на добар пријем. Л>удство је мобилисано од 18 до 35 година».⁸⁵

У исто време стигло је и ново наоружање совјетског покрета. Поред великих количина муниција и стрељачког наоружања, добијен је и већи број минобацача са доста мина. Стигла је и друга опрема. Опремљен је и санитет. Извршена је и мобилизација коња и запреге (мобилисано је око 160 коња), тако да је и интендантура била знатно боље опремљена. И снабдевање храном је постало редовније и квалитетније, јер је било организованије а пожаревачки крај је спадао у плодније и богатије.

Од дотадашњих већ искусних бораца и десетара, као и из редова нових бораца који су у бившој краљевској југословенској војсци били подофицири или официри, попуњена су руководећа места до нивоа команди чета и при штабу бригаде. Скоро све команде чета су реорганизоване, а штабови батаљона и штаб бригаде су остали у неизмењеном саставу. Једино је у међувремену за новог начелника штаба бригаде дошао Ивановић Бошко Мијат јер је Савковић Светислав Јоца отишао за политичког комесара 16. бригаде.

Тих дана је стигло и наређење о новим ознакама (чиновима) старешина: ширити жуте боје са звездицама, који су се носили на рукавима изнад шаке и троугловима и ромбовима на врху ревера блуза уместо ознака на левом рукаву блузе, које су дотле важиле.

У сећањима Мирослава Јовића, борца 2. чете 1. батаљона, о тадашњој попуни нашим борцима забележено је и ово:

»Свима је трајно остао у сећању велики народни збор одржан средином октобра у Петровцу на коме је говорио политички комесар 25. дивизије Милојица Пантелић. После ових зборова те јесени са подручја млавског среза у јединице НОВЈ ступило је неколико хиљада бораца. Само у нашу бригаду је ступило из млавског среза више од 700 бораца. Наш 1. батаљон за време пријема наоружања у селу Макцу, крајем ок-

⁸⁵ Архив Института радничког покрета Југославије, бр. рег. 6227.

тобра, имао је више од 1.000 бораца. Осим наоружања, друге војне опреме није било. Носили смо цивилна, претежно сукнена одела. Велики број нових бораца имао је гумену обућу. Било је војничких капа, али и шубара. Муницију и бомбе смо носили у разним торбама, и чобанским, и по џеповима, јер опасача и фишеклија није било. У новој формацији мало је било старих бораца Топличана и Нишлија. Они су, углавном, били пушкомитраљесци, десетари, водници и на другим руководећим дужностима. Међутим, на ове дужности су постављени и нови *борци* који су имали војничка знања. За пушкомитраљесце су обично узимани добровољци».

У бригаду је дошао и један број бораца добровољаца, тј. оних који нису били обухваћени обавезном мобилизацијом. Ступило је и неколико другарица, на пример, из Великог Градишта, а међу њима и четрнаестогодишња Милена Нешковић. О томе она пише:

»За време рата у Великом Градишту увек је било непријатељске војске, а једног лепог дана 1944. године, на крају лета, дошли су ослободиоци - партизани. Трчала сам са осталим народом као четрнаестогодишња девојчица да их видим: биле су то велике колоне за мене онда; то су у ствари биле бригаде. Мене су тада највише одушевиле другарице, партизанке и одмах сам помислила како ћу и ја сутра постати партизанка. Та војна јединица се сместила у просторије Гимназије коју сам ја тада похађала. Те ноћи сам планирала како ћу сутра отићи да ме приме у њихове редове и тако учинила. Покуцала сам на врата где је била смештена команда. За столом седео је један официр. Рекла сам му зашто сам дошла. Питао ме је колико имам година, јер је видео да сам младоллика. Рекла сам да имам 14, а он ми је објаснио да је рат, да је тешко бити тако млад у рату, без хране, топле собе и одеће. Ја сам онда отишла кући. Сутрадан сам покуцала на врата једне друге команде. Сад знам тачно да је то био штаб 18. бригаде. Тамо сам поновила исту причу, али сам слагала да имам 16 година. Командант је позвао курира који ме је одвео у бригадну болницу 18. бригаде чији је командант био Светислав Јекић. Кад су моји родитељи сазнали за ово, дошли су у круг касарне, плакали и молили да идем кући, што сам ја одбила... И моја сестра Лепа је тада ступила у бригаду али, једна од друге смо то криле јер би било тешко нашим родитељима да обе напустимо родитељски дом... Крај рата смо дочекале живе на велику радост наших родитеља. У Самобору на крају рата сам добила Медаљу за храброст и чин млађег водника».

Као и приликом формирања бригаде и сада су огромну већину нових бораца чинили сељаци, такође млади. Ипак, био је не тако мали број и оних који су служили војску, па и »старијих«. Због тога је и сада било врло значајно и хитно да се приступи војној обуци нових младих бораца. Није се знало колико ће бригада остати на одмору, па је обука извођена ужурбаном. Вршена су и гађања из оружја. Сваког дана скоро од јутра до мрака, са малим предасима, радило се на свим пољима. Било је неопходно да се борци и руководиоци што боље упознају, да се створи борбено другарство, да ојача колективни дух у јединицама.

Поред војне обуке, нарочита пажња је посвећена политичком раду, јер је идејно-политичку свест нових бораца требало подићи на много виши ниво имајући у виду трогодишњи негативни утицај четника и недићеваца. У складу с тим одржано је и неколико саветовања са политичким комесарима батаљона и њиховим помоћницима. На њима је разрађен конкретан план политичког рада и предавања. План је обухватио и политички рад у народу. Највише се говорило о будућем уређењу наше земље и Одлукама II заседања АВНОЈ-а, о новој Југославији. Редовно су штампане вести које су потом читане на војничким конференцијама по водовима и четама. Батаљони и бригадна болница (санитет) су почели да покрећу своје листове, а чете цепне и зидне новине. У Великоме Градишту одржан је партијско-политички курс на коме су обрађене теме: Организационо питање КПЈ, Линија КПЈ у народноослободилачкој борби, Развитак народноослободилачке борбе, Одлуке II заседања АВНОЈ-а. Партијски кадрови су посебно изучавали брошуру »Учење о Партији«.

Из писма штаба 18. бригаде, упућеног 2. новембра 1944. помоћницима политичких комесара батаљона у вези са саветовањем које је требало да се одржи при штабу дивизије, види се која су питања тада била актуелна и важна за разматрање. Наводимо само нека: партијске јединице и њихов рад у војсци, бројно стање Партије и њен социјални састав; колико су јединице навикле да редовно одржавају састанке; колико има новопримљених чланова КПЈ и кандидата у току последњег месеца и колико има искључених и кажњених чланова КПЈ; који се комесари чете најбоље сналазе у раду, а који помоћници комесара најбоље држе своју партијску јединицу; колико политички комесари и њихови помоћници у батаљонима помажу комесарима и помоћницима комесара чета; колико

Партија помаже СКОЈ-у у раду, какав је руководилац СКОЈ-а и да ли се залаже за уздизање СКОЈ-а; какав је политички и културни рад у батаљону; како се интендантура стара о људима; каква је дисциплина у јединицама; како се који војни руководилац развија и уопште какво је стање у батаљонима.

И у писму штаба 2. батаљона (од 4. новембра 1944) помоћницима комесара чета такође се говори о значају политичког рада:

- »Услед стварања наших нових јединица« - каже се на почетку тог писма - »узети су нови млади неискусни руководиоци. Зато лежи сав терет и одговорност на помоћницима. За уздизање тих другова и сређивање стања у
- чети, помоћници се морају такмичити чија ће чета пре подићи своје руководиоце, тј. своје партијске јединице,
  - СКОЈ, културно-просветне одборе. Такмичење ће се огледати у хоровима, у политичким часовима, у редовним састанцима, теоретским и радним, партијским, рад у СКОЈ-у, у културним предавањима, у војном раду, ко ће пре уздићи војнике да знају делове пушке, пушкомитраљеца, бомбе и руковање са њима, о стражарској служби, дисциплини и др. Зато, другови, сада је све на нама да ојачамо и наше партијске јединице«.

Половином октобра бригада је имала 22 партијске ћелије (јединице) са 95 чланова КПЈ, седам кандидата за члана КПЈ и 87 чланова СКОЈ-а. Међу новим борцима скоро да није било чланова КПЈ и СКОЈ-а. Зато се приликом реорганизације чета, водова и десетина морало водити рачуна и о равномернијем распореду чланова КПЈ и СКОЈ-а. Процентуално, у односу на укупно бројно стање реорганизоване бригаде сада је било знатно мање комуниста него приликом формирања бригаде. Тек на свака 22 борца долазио је један члан КПЈ или СКОЈ-а.

Морало се много и брзо радити на морално-политичком учвршћењу јединица, јер се рачунало да ће један, истина мањи, део мобилисаних бораца из више разлога правити проблеме и преступе. Због тога је уведен свакодневни прозив људства и најстроже је забрањено да борци мењају јединицу у оквиру бригаде. Морали су се отклањати сви поступци који су били страни Народноослободилачкој војсци и њеној борби и код нових бораца градити лик правог народног борца НОВЈ. У односу према народу требало је сузбијати насиље, самовољу и присвајање народне имовине. Предузете су и мере за спречавање дезертерства.

Бр.

Положај

Други другова,

Одмах после прославе Ситобарске револуције која се одржава одржати на дан 7 новембра, Партијска шифра саветовала, са свим помоћницима политичким комесарима бригаде, у већи ново настале ситуације нарочито се понуком наше бригаде ваљано је припремити извештаје и проблеме који се постављају пред наше партијске организације. Зато вам почиње да припремате још одмах :

1. Бројно стање Партије, њих социјални састав.
2. Партијски јединица.
3. Њен рад у војсци.
4. Јесу ли јединице напустиле на своје састанке да одржавају.
5. Колико има припадника и кандидованих за овај месец.
6. Колико мождучени или казни.
7. Који комесар чете се најбоље сналази у раду.
8. Који помоћник комесара најбоље држи своју јединицу.
9. Колико комесар баталона помаже комесарима чета.
10. Колико помаже политиком баталона помоћника комесара чета.
11. Колико помаже Партија СНОЈ у његовом удинању.
12. Какав је руководилац СНОЈа, да ли се залаже за унапређење СНОЈа.
13. Заше мислите да ли СНОЈ ради и помаже ли Партију.
14. Политички и културни рад во баталонима.
15. Интендатура и старане о људима.
16. Однос командног кадра у борбама и обратном.
17. Какав је дисциплина у војсци, нарочито ако има неки карактеристични

... карактеристични
... у колико неки руководилац брже ради
... баталона и бројно стање њених баталона.
... да буду оштри и да буду на време посла
... на време своим противстањом.

... партија!

... политички комесар
... баталон

И у културно-просветном раду је наступио напредак. У бригади је било доста неписмених, затим пуно Влаха који су говорили само својим језиком, па људи из нових средина, са новим обичајима и навикама. Пошто је из Градишта у бригаду ступио већи број ђака и студената, омогућено је да се културно-просветни рад знатно прошири. У бригади је формирана и културно-уметничка екипа у којој се налазило 40 другова и другарица.

Борци Војислав Јанковић, Предраг Лазич и Првослав Радосављевић оставили су краће значајно сећање о формирању ове културне екипе. Поред осталог, они су забележили и ово:

»Језгро екипе су сачињавали мобилисани ученици гимназије у Великом Градишту који су те године били завршили велику матуру и у току школовања имали своју музичку, драмску и хорску секцију. Кад смо мобилисани, најпре смо распоређени по батаљонима и четама 18. бригаде, али смо убрзо потом пребачени у културну екипу која је била формирана у Макцу. Поред ђака, екипи су придодати и остали борци који су имали склоности и бавили се раније глумом, музиком итд. Командир екипе био је Божидар Стојановић, а политички комесар Петар Фатић, док је уметнички руководиоца био Мирко Илић *који је још* у току лета успешно организовао приредбу у Градишту и у ближој и даљој околини... Ратни задатак екипе био је да у месту где борави бригада, односно кад се које место ослободи, одржи приредба за народ са наступом свих секција, па онда игранка, што је стварало изненађење и одушевљење код публике и стварало велике пропагандне ефекте и утисак организоване војске. Певане су и свиране, осим наше химне 'Хеј, Словени', и савезничке химне, затим партизанске и народне песме и романсе, рецитована је поезија. Наравно, даване су и приредбе за бригадне и друге јединице НОВЈ када су биле у резерви или на одмору. У време формирања екипа је бројала око 30 чланова. Били смо наоружани. Сами смо вршили обезбеђење екипе, а обезбеђивали смо у разним ситуацијама и друге приштапске делове. Имали смо и свог економа и куvara«...

Осамнаеста бригада имала је и оркестар који је формиран још за време боравка у рејону Сокобање, а средином октобра појачан новим члановима. Сви чланови оркестра су били обучени у одела, сашивена од ћебади бивше југословенске војске, на којима је била и ознака тробојке, југословенске заставе, због чега је оркестар побуђивао још већу знатижељу.

У четама и батаљонима су формиран културно-просветни одбори, који су развијали богат и разноврстан садржај културно-просветног рада.

Када се ради о снабдевању јединица бригаде и организацији интендантске службе, наступио је **НОВ** период. О дотадашњем раду интендатуре 18. бригаде у својим сећањима Крум Петровић, тада помоћник интенданта бригаде, поред осталог је записао и ово:

»Велике потешкоће смо у почетку имали зато што су села била по брдовитим и планинским пределима, а туда се бригада кретала и водила борбе. Раштркана су а засеоци далеки

једни од других. Хране није било довољно, нарочито у пасивним крајевима, па је било и дана када се гладовало. Хоћу да истакнем да је био врло важан однос према сељацима. Наш интендант је нама, интендантским кадровима, често говорио од самог почетка како се од доброг интенданта и економа захтева не само стрпљење и толеранција већ и упоран политички рад с народом, тзв. убеђивање јер је било забрањено отимање хране. Истицао је да није толико важно да одемо из села са што више хране већ да оставимо што бољи утисак на народ што ће народ мислити о нама, партизанима... Међутим у периоду од реорганизације и попуне Бригаде, ситуација се променила и веома побољшала».

Бригада није имала моторних возила, али је располагала са доста сеоских кола и коња за транспорт. Образоване су и посебне јединице при штабу бригаде и при штабовима батаљона, које су се бринуле о снабдевању војске свим потребама, као и одговарајуће радионице: кројачка, обућарска, ковачка, пушкарска а касније и пекара.

У бригади се налазио и велики број другарица - бораца, па је, захваљујући томе, хигијена у јединицама била на завидном нивоу. V Великом Градишту је одржан и санитетски курс.

Пошто обавештајна служба није постизала задовољавајуће резултате, то се питање њеног рада разматрало на састанцима у бригади и дивизији. И најмлађа организација - ОЗНА (Одељење за заштиту народа), која је тих дана образована, морала је да се припреми за даљи рад. Један састанак руководиоца ове службе је одржан у штабу дивизије.

На свим секторима се радило врло организовано и интензивно.

Прослава годишњице октобарске револуције, која се у то време припремала, била је прилика да се још више појача политички и културни рад. Прослава је одржана у свим јединицама бригаде. О њој политички комесар дивизије Милојица Пантелић пише у извештају и ово:

»Кампања за прославу велике октобарске револуције била је врло жива и у народним масама и у јединицама дивизије. У организацији прославе по селима и градовима (Пожаревац, Неготин, Кучево, Петровац и Велико Градиште) наши другови су се повезивали са партијским организацијама на овој територији. Може се рећи да су у

овом смислу уложени добри напори и да су наши борци и добрим делом народне масе осетили величину тог празника. У низу наших јединица и у многим местима одржана су предавања о овом догађају».⁸⁶

А за све то време пристизали су нови борци. Неки су дошли крајем октобра и почетком новембра. Од тог новог људства у саставу бригаде формиран је посебан допунски батаљон. За команданта батаљона постављен је Милан Минић. Борци овог батаљона нису били наоружани и они су после обуке попуњавали остале батаљоне. Допунски батаљон је касније расформиран (код Краљева), а људство распоређено по јединицама 18. бригаде и других бригада.

1. . . . . 1 ' ' * . V . . . " W " " - » / VI . . . . . » , ' ' ' / V J M K . !

' (

⁸⁶ Зборник НОР-а, ТОМ IX, књ. 7, стр. 350.